

O ženské literatuře z Poznaň

Kraskowska, E.: Piórem niewieścim. Z problemów prozy kobiecej dwudziestolecia międzywojennego. Wydanie II przejrane i zmienione. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2003.

Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka X (XXXX). Literatura i konflikty. Red. Czapliński, P., Przychodniak, Z., Śliwiński, P., Poznań 2003.

Zájem o ženskou literaturu a hledání kořenů dnešního feminismu se stále udržuje na vysoké úrovni; nejen konjunkturní konference, ale stálá přítomnost tohoto tématu v širších konceptuálních bádáních dokládá jeho životnost a přitažlivost: více než u nás se o toto téma a jeho přesahy zajímají v sousedním Polsku.

Ewa Kraskowska, profesorka univerzity v Poznani (byla mimo jiné také lektorkou polštiny v Uppsale, přednáší i na univerzitě Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou a v její filii Collegium Polonicum v Ślubicích), se ráda zabývá zdánlivě okrajovými, hraničními jevy, např. biliterarností (*Twórczość Stefana Themersona – dwujęzyczność a literatura*, Ossolineum, Wrocław 1989), ale také teorií románu a překladu (sama překládá např. romány Themersona, Ackroyda, Bradburyho); v poslední době se zaujala ženskou literaturou (*Zofia Nałkowska*, Poznań 1999). Druhé vydání její knihy o polské meziválečné ženské literatuře je důkladnou monografií, klidným a střízlivým výkladem literatury, kterou psaly ženy pro ženy i pro muže a v níž bouraly staletá tabu. Autorka především konstatuje, že není žádná syntéza této literatury a v Polsku stejně jako jinde psaly často ženy jen o ženách; již v meziválečném období tu však byly diskuse o tomto typu literatury, přičemž v různých studiích dochází i k vytváření prvních typologií ženských autorek – o tuto typologii se do jisté míry opírá i E. Kraskowska (postava epická – např. Maria Dąbrowska, postava reflexivní, např. Zofia Nałkowska, postava mysticko-dramatická, např. Ewa Szemberg-Zarembina, postava monograficko-psychologická, např. Helena Boguszewska).

První část pod příznačnou literární aluzí *Nebezpečné známosti* pojednává o próze autorčiny oblíbenky Zofie Nałkowské. Autorka v drobných podkapitolách probírá tyranii lásky, rodiny, trpělivosti, cíle a na závěr si klade otázku, zda Zofia Nałkowska byla feministka a odpovídá tak, že mu byla blízko už v tom, že na ženském vidění postavila svůj spisovatelský úspěch; chce se dodat, že tedy i na jakési ženské sebestřednosti a na ženském osudu jako něčem, co se vymyká obecnému lidskému osudu.

Druhý portrét se týká prózy Heleny Boguszewské, její reportáže a novelistického románu; teprve tu se rýsuje tzv. ženský svět v jeho psychologické dominantě. Další studie je o Aniele Gruszecké a jejím románu *Przygody w nieznanym kraju* s problémem lásky mezi ženami a žen bez mužů, přičemž jádrem je komparace Gruszecké a Virginie Woolfové. Důsledky humanitarismu vidí autorka v tvorbě Elżbiety Szemplińskiej s motivem ženy jako dítěte. Nevyhýbá se však ani problematice mateřství, jeho stereotypů a emocionality, a podstatným způsobem tak zasahuje do poznávání polské meziválečné ženské reportážní prózy, kde ještě silněji prosvítá ženský protest proti novodobému patriarchátu a nerespektování ženského světa.

I když Kraskowska sleduje vnitřní vývoj ženské prózy spíše jako evoluci tématu, stává své dílo také na poetice prózy a na pocitování žánrovosti (novela, román, reportáž). Svědčí o tom právě zmíněná partie o reportážní próze v meziválečném období, v níž k slo-

vu prichádzajú publicistická témata manipulácie mužským svetom, sveta jako väzení, soudou apod. Autorka nicméně nazývá „ženskost“ literární konvencí, tj. zkoumá ji právě jako vlastnost tematiky a poetiky, tj. i literárního tvaru a žánru, kde jsou patrné určité preference (láska, snátek, deviance – tedy spíše dráha ženského života; směrové preference, tj. realismus, goticismus, postmoderní intertextualita aj., stylistické preference a vytváření specifického obrazu světa s tím, že „literatura kobieca to przede wszyszkim literatura adresowana do kobiet“ – s. 212).

Kniha Ewy Kraskowské je cenná analýzou klíčových, umělecky zdařilých jevů polského meziválečného desetiletí; inspirující je nejen znalost materiálu, ale také poetologický a komparativní přístup, zejména s ohledem na moderní anglosaskou prózu. Stylistická nápaditost, práce s titulky kapitol a podkapitol a žánrově srovnávací aspekt činí z její studie podstatný příspěvek k dějinám polské literatury 20. století.

Třicátý svazek poznaňských polonistických studií má několik částí; nezajímavá není ani úvodní anketa o literárním veledíle (arcyczytelo), kde se v jednotlivých odpovědích zračí hodně konzervatismu a kritický vztah k současné postmoderní literatuře; jádrem sborníku je však partie *Literatura i konflikty*, oddíl *Jeden na jednego*, *Lektorium* (recenze) a *Notaty* (komentáře, rozhledy a různé). Právě v oddílu *Literatura i konflikty* najdeme tři studie o ženské literatuře. Dvě se týkají „Jugoslávky“ Dubravki Ugrešić, kterou vykládá Stanislava Kostić, poznaňská doktorandka a lektorka srbštiny, právě Ewa Kraskowska a Przemysław Czapliński. Ženský fenomén v literatuře se tak stává (ve studii Czapliňského s filozofickou a existenciální hloubkou) seriózním objektem zkoumání: na jedné straně viditelně mění i literární vědu samu, na druhé straně z ní transcenduje do jádra dnešního postmoderního i nepostmoderního diskurzu.

Ivo Pospíšil

Nové možnosti slavistiky a komparatistiky

Zelenka, M.: Literární věda a slavistika. Academia, Praha 2002, s. 259.

Literárne texty existujú nielen ako imanentné estetické štruktúry, ale aj ako znaky kultúry. Idey, ktoré vstupujú do spoločenského diania a podnecujú aj širšie, mimoliterárne diskurzy. V týchto dimenziách uvažuje o literatúre a literárnom procese aj český literárny vedec, slavista a komparatista, Miloš Zelenka.

Vzťah literárnej vedy a slavistiky sa v tejto práci roztvára v širokej škále problémových okruhov, analyzuje sa vo viacerých tematických rovinách a osvetľuje z viacerých pohľadov v synchronných i diachronných súvislostiach. Autorova projekcia vzniká ako dômyselný medzitextový dialóg, ktorý vychádza jednak z poznania a z úcty k faktom, ale aj z kritickej reflexie bohatej literatúry o predmete. Úctyhodný „zoznam literatúry“ je v tomto prípade nielen nutným a statickým dodatkom a dôkazom „vedeckosti“, ale citované materiály „žijú“ v dynamických textových konfrontáciách a často vstupujú aj do originálnych a prekvapivých súvislostí. Autor sa v tomto textovom labyrinte nestráca. Naopak, v každej kapitole a v každom odstavci sa presvedčame o prísnej metodológii, ktorá eliminuje možné slovné balasty maskované do „kvázi“ vedeckého metajazyka. Práve táto jazykovo-stylistická „prísnosť a presnosť“ nás možno trochu paradoxne presvedča o tom, že akademick-